

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТРАНСПОРТУ
Кафедра “Менеджмент на транспорті”

ПРОГРАМА КУРСУ
та методичні вказівки до практичних занять з дисципліни
“Теорія міжнародних відносин” для студентів спеціальностей
«Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»
всіх форм навчання

Харків 2012

Програма розглянута та рекомендована до друку на засіданні кафедри “Менеджмент на транспорті”
24 березня 2011 р., протокол № 8.

Рекомендується для студентів спеціальності «МЗЕД»
усіх форм навчання.

Укладачі:
доц. М.В. Найдьонова,
асист. О.Г. Диколенко

Рецензент
проф. О.Г. Дейнека

ЗМІСТ

Вступ	4
Модуль 1. Сутність міжнародних відносин, історія виникнення та розвитку міжнародної системи	7
Тема 1. Теоретичні основи і концептуальні підстави міжнародних відносин	7
Тема 2. Об'єкт і предмет міжнародних відносин	7
Тема 3. Закономірності міжнародних відносин	8
Тема 4. Поняття і структура системи міжнародних відносин	9
Тема 5. Учасники міжнародних відносин	10
Модуль 2. Проблеми існування міжнародної системи в сучасних умовах	10
Тема 6. Середовище системи міжнародних відносин	10
Тема 7. Проблема правового регулювання міжнародних відносин	11
Тема 8. Конфлікти і співробітництво в міжнародних відносинах	12
Тема 9. Міжнародний порядок	12
Тема 10. Україна в системі міжнародних відносин	13
Контрольні питання до курсу	14
Список літератури	16

ВСТУП

Програму вивчення дисципліни “Теорія міжнародних відносин” складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічними схемами освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом “Менеджмент”. Програма охоплює змістові модулі, визначені в анотації дисципліни, яка наведена у варіативних частинах освітньо – професійних програм бакалавра.

Предметом вивчення «Теорії міжнародних відносин» є сукупність соціальних, правових, політичних відносин у сфері міжнародної співпраці між державами світу.

Навчальна дисципліна «Теорія міжнародних відносин» належить до спеціальних дисциплін для студентів спеціальності «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». Засвоєння майбутніми фахівцями основ теорії і практики світової політики і міжнародних відносин - одна з найважливіших умов їх успішної і творчої професійної діяльності.

У сучасному суспільстві поряд з освоєнням політології вивчення спеціальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин» спрямоване на формування у студентів загальних теоретичних основ наукового мислення, набуття необхідних елементарних знань основ міжнародних відносин і зовнішньополітичної діяльності України, проблем глобалізації і міжнародних інтеграційних процесів, готовності використовувати досягнення міжнародно-політичної науки в процесі майбутньої професійної діяльності.

Навчальна дисципліна «Теорія міжнародних відносин» має на меті формування у студентів знань теорії і практики сучасних міжнародних відносин і прищеплення навичок використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності. Основним завданням дисципліни є забезпечення необхідного рівня навчання студента відповідно до вимог Державного освітнього стандарту.

У рамках їх виконання студент повинен овоїти таке:

- еволюція поглядів на теорію міжнародних відносин;
- система і структура міжнародних відносин;
- міжнародні відносини як частина процесу глобалізації сучасного світу;

- основні проблеми глобалізації й інтернаціоналізації міжнародного життя, співвідношення національних інтересів і глобальних проблем;

- роль інформації в системі міжнародних і світогосподарських зв'язків;

- міжнародні відносини після закінчення «холодної війни» і формування нової системи міжнародних відносин;

- принципи, цілі, пріоритети зовнішньої політики України;

- концепція багатопольярного світу і її практична реалізація;

- діяльність основних міжнародних організацій, участь і роль у них України.

У результаті освоєння навчальної дисципліни студент повинен:

Мати уявлення:

- про еволюцію поглядів на теорію міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки, особливостях шкіл і напрямів у науці про міжнародні відносини;

- про основні проблеми міжнародних відносин як частини процесу глобалізації сучасного світу;

- про сучасні військово-політичні, економічні і інші особливості світового політичного процесу;

- про роль інформації в системі міждержавних відносин і світогосподарських зв'язків;

- про співвідношення національних інтересів та глобальних проблем і ролі зовнішньої політики національних держав;

- про діяльність основних міжнародних організацій;

- про інтеграційні процеси в СНД.

знати:

- систему і структуру міжнародних відносин в умовах нових геополітичних реальностей;

- основні проблеми глобалізації й інтернаціоналізації міжнародного життя;

- цілі, принципи і пріоритети зовнішньої політики України;

- механізм ухвалення зовнішньополітичних рішень і основні дипломатичні способи вирішення зовнішньополітичних проблем, що стоять перед Україною.

уміти:

- аналізувати процеси, що відбуваються у світовій політиці і міжнародних відносинах;

- орієнтуватися в конкретних міжнародно-політичних ситуаціях;
- забезпечити зустріч і супровід іноземної делегації;
- супроводжувати керівника установи (підприємства) в його робочій поїздці за кордон.

володіти:

- навичками аналізу сучасних міжнародних відносин, діяльності основних міжнародних організацій, зовнішньополітичної діяльності України;
- прийомами проведення бесід з представниками зарубіжних делегацій щодо проблем міжнародної інтеграції.

Для успішного засвоєння навчальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин» студент повинен знати:

- вітчизняну історію, особливо історію державності і зовнішньої політики в різні епохи;
- основи конституційних побудов, функції вищих посадових осіб і органів державної влади;
- основи філософії як науки про фундаментальні закономірності буття;
- основи соціології як науки про суспільство і його структуру;
- основи економічних відносин, взаємозв'язок економіки і політики;
- основи політології як науки про політику.

Поряд з історією, філософією, соціологією, культурологією і правом дисципліна «Теорія міжнародних відносин» виступає важливим елементом у системі підготовки фахівців. Знання у галузі теорії і практики міжнародних відносин в умовах глобалізації дозволять розвинути у студентів необхідні комунікативні якості, активну життєву позицію, сформувати цілісне бачення світу в умовах нових геополітичних реальностей, місця своєї професійної діяльності в ньому.

Вивчення дисципліни «Теорія міжнародних відносин» проводиться під керівництвом викладача у формі лекційних і семінарських занять. У процесі вивчення дисципліни студенти можуть розробляти доповіді і реферати з актуальних проблем сучасних міжнародних відносин і світової політики й виступати з ними на семінарських заняттях, а також наукових конференціях.

Важлива роль в освоєнні дисципліни належить самостійному вивченню студентами навчального матеріалу.

Для цього необхідно бути в курсі основних подій світової політики, пріоритету і напрямів зовнішньої політики України.

Модуль 1

Сутність міжнародних відносин, історія виникнення та розвитку міжнародної системи

Тема 1. Теоретичні основи і концептуальні підстави міжнародних відносин

Міжнародні відносини в історії соціально-політичної думки. Сучасні теорії міжнародних відносин: транснаціоналізм, неомарксизм, модернізм та ін. Основні парадигми до вивчення міжнародних відносин.

Питання для обговорення

1 Поясніть причину специфічності досліджень міжнародних відносин.

2 Сформулюйте причини розбіжностей у визначенні поняття «теорія міжнародних відносин».

3 Поясніть специфіку сучасного етапу розвитку науки про міжнародні відносини.

4 Назвіть причини виникнення науки про міжнародні відносини.

Теми рефератів

1 Макіавеллі про державу і політику сили у міжнародних відносинах.

2 Трактат Канта про вічний мир і ліберальну традицію в науці про міжнародні відносини.

3 Марксистсько-ленінське розуміння сутності міжнародних відносин.

Тема 2. Об'єкт і предмет міжнародних відносин

Поняття та критерії міжнародних відносин. Поняття світової політики. Взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої політики.

Предмет міжнародних відносин. Методи аналізу ситуації у міжнародних відносинах: експлікативні методи, прогностичні методи, аналіз процесу прийняття рішень.

Питання для обговорення

1 Охарактеризуйте рівні наукового дослідження міжнародних відносин.

2 Охарактеризуйте стадії теоретичного дослідження.

3 Поясніть специфіку предметної структури теорії міжнародних відносин.

4 Охарактеризуйте найважливіші методологічні підходи у теорії міжнародних відносин.

5 У таблиці розкрийте специфіку та доцільність використання окремих методів і прийомів дослідження на теоретичному та практичному рівнях дослідження.

Рівень дослідження	Метод	Методологічний прийом	Зміст методу чи прийому	Явища чи процеси, що підлягають вивченню

Теми рефератів

1 Методи вивчення міжнародних відносин і зовнішньої політики.

2 Методи аналізу ситуації у вивченні міжнародних відносин.

Тема 3. Закономірності міжнародних відносин

Характер законів у сфері міжнародних відносин. Зміст закономірностей міжнародних відносин. Загальні закономірності міжнародних відносин. Універсальні закономірності міжнародних відносин.

Питання для обговорення

1 Поясніть причини відсутності єдиної системи понять і категорій у теорії міжнародних відносин.

2 Назвіть найважливіші теоретичні проблеми науки про міжнародні відносини.

3 Поясніть причину формування методологічних орієнтацій теорії міжнародних відносин.

4 Порівняйте розуміння міжнародних відносин з погляду кожної з них.

Теми рефератів

1 «Національний інтерес»: поняття, структура, постійні і тимчасові складові, роль у міжнародних відносинах.

2 Сутність міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки світу.

Тема 4. Поняття і структура системи міжнародних відносин

Особливості середовища міжнародних відносин. Основні напрямки та особливості системного підходу до аналізу міжнародних відносин. Типи та структури міжнародних систем. Характеристика сучасної системи міжнародних відносин. Закони функціонування міжнародних систем.

Питання для обговорення

1 Охарактеризуйте особливості наукових зв'язків теорії міжнародних відносин у системі суспільних наук.

2 Поясніть специфіку компонентної структури теорії міжнародних відносин.

3 Поясніть причини та передумови формування системного підходу в теорії міжнародних відносин.

4 Сформулюйте твердження про найважливіші особливості міжнародної системи.

5 Охарактеризуйте основні типи міжнародних систем.

Теми рефератів

1 Особливості та типи міжнародних систем.

2 Геополітичні характеристики міжнародної системи на рубежі 21 століття.

Тема 5. Учасники міжнародних відносин

Основні ознаки міжнародних акторів. П'ять типів учасників міжнародних відносин. Сутність та роль держави як учасника міжнародних відносин. Недержавні учасники міжнародних відносин. Цілі та інтереси в міжнародних відносинах. Засоби та стратегії учасників міжнародних відносин.

Питання для обговорення

1 Порівняйте зміст найпоширеніших термінів участі міжнародних відносин.

2 Поясніть зміст "дилеми суб'єктності". Порівняйте позиції етатистів і транснаціоналістів.

3 Співвіднесіть поняття "суб'єкт міжнародного права" і "суб'єкт міжнародних відносин".

4 Охарактеризуйте типи суб'єктів міжнародних відносин.

Теми рефератів

1 Міжнародні організації та їх роль у сучасному глобальному світі.

2 ООН та її роль у сучасному світі.

3 Україна і НАТО.

4 Україна і Європейський Союз.

5 Україна та СНД.

Модуль 2

Проблеми існування міжнародної системи в сучасних умовах

Тема 6. Середовище системи міжнародних відносин

Поняття середовища міжнародних відносин. Три основних підходи до аналізу впливу цивілізації на міжнародні відносини. Поняття геополітики. Особливості сучасного етапу світової цивілізації. Позасоціальне середовище.

Питання для обговорення

1 Розкрийте сутність тверджень про ірреальність міжнародних відносин.

2 Охарактеризуйте найважливіші відмінності у розумінні міжнародних відносин як суспільного явища.

3 Поясніть особливості наукового трактування проблеми співвідношення видів міжнародних відносин.

4 Охарактеризуйте поняття і особливості зовнішньої та міжнародної політики.

5 Поясніть специфіку міжнародних економічних відносин.

6 Поясніть зміст міжнародних відносин у сфері культури.

7 Охарактеризуйте особливості міжнародних відносин у сфері інформації.

8 Розкрийте зміст й порівняйте особливості окремих форм міжнародних відносин.

Теми рефератів

1 Глобалізація і глобальні проблеми сучасності.

2 Концепція багатопольярного світу в умовах еволюції системи міжнародних відносин на рубежі 20-21 століть.

Тема 7. Проблема правового регулювання міжнародних відносин

Історичні форми та особливості регулятивної ролі міжнародного права. Загальні ознаки моралі та права. Основні розходження моралі та права. Основні принципи міжнародного права. Моральність та політика.

Питання для обговорення

1 Історична необхідність і особливості регулятивної ролі міжнародного права.

2 Основні принципи міжнародного права.

3 Проблема взаємодії права і моралі в міжнародних відносинах.

4 Проблема пріоритету моралі над правом у міжнародних відносинах.

5 Проблема дієвості моральних норм у міжнародних відносинах.

Теми рефератів

1 Сутність трактувань міжнародної моралі.

2 Моральність та політика.

Тема 8. Конфлікти і співробітництво в міжнародних відносинах

Основні підходи до дослідження міжнародних конфліктів. Чотири типи конфліктів. Найбільш ефективні шляхи розв'язання конфліктів. Зміст та форми міжнародного співробітництва.

Питання для обговорення:

1 Поясніть зміст розбіжностей у поглядах щодо визначення міжнародного конфлікту.

2 Охарактеризуйте фази і цикли міжнародних конфліктів.

3 Визначте типи міжнародних конфліктів та поясніть особливості кожного з них.

4 Співвіднесіть категорії "міжнародна співпраця" та "мирне співіснування".

Теми рефератів

1 Геополітичні концепції про сучасний стан міжнародних відносин.

Тема 9. Міжнародний порядок

Поняття міжнародного порядку. Виміри міжнародного порядку. Історичні типи міжнародного порядку: нормативний, реалістичний, транснаціональний. Післявоєнний міжнародний порядок. Особливості сучасного етапу міжнародного порядку, основні риси сучасного міжнародного порядку. Елементи та основні аспекти міжнародного порядку.

Питання для обговорення

1 Поясніть зміст теоретико-методологічних проблем емпіричного визначення могутності держав.

2 Порівняйте категорії: "могутність", "сила", "вплив".

3 Поясніть поняття "ієрархія" та "субординація" і пов'яжіть їх з поняттям "структурні обмеження системи".

Теми рефератів

1 Мораль і право в конкуруючих концепціях міжнародних відносин.

2 Особливості сили як засобу міжнародних акторів.

3 Післявоєнний міжнародний порядок.

Тема 10. Україна в системі міжнародних відносин

Україна як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. Сучасний стан та форми участі України в системі міжнародних відносин. Перспективи України в системі міжнародних відносин.

Питання для обговорення

1 Зовнішньополітичний потенціал. Фактори, що впливають на зовнішню політику України в сучасних умовах.

2 Головні напрями і пріоритети зовнішньополітичної діяльності України.

3 Україна та ООН: участь у діяльності і роль в Раді Безпеки.

4 Що являє собою регіон Центральної та Східної Європи і які субрегіони можна виділити всередині нього?

5 Склад і структура СНД.

6 Які з держав СНД є реальним союзником України і чому?

Теми рефератів

1 Засади зовнішньої політики України.

Контрольні питання до курсу

1 Сутність міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки світу.

2 Загальна характеристика основних напрямків у науці про міжнародні відносини.

3 Сучасні теорії міжнародних відносин.

4 Характеристика політичного ідеалізму.

5 Характеристика політичного реалізму.

6 Характеристика модернізму.

7 Характеристика транснаціоналізму.

8 Характеристика неомарксизму.

9 Порівняльна характеристика основних напрямків у науці про міжнародні відносини і сучасних теорій міжнародних відносин.

10 Об'єкт і предмет міжнародних відносин.

11 Методи вивчення міжнародних відносин і зовнішньої політики.

12 Методи аналізу ситуації у вивченні міжнародних відносин.

13 Експлікативні методи у вивченні міжнародних відносин.

14 Прогностичні методи у вивченні міжнародних відносин.

15 Закономірності міжнародних відносин.

16 Типи і структури міжнародних систем.

17 Закони функціонування і трансформації міжнародних систем (на основі концепції М.Каплана).

18 Особливості середовища міжнародних відносин.

19 Основні учасники міжнародних відносин.

20 Сутність і роль держави як учасника міжнародних відносин.

21 Характеристика і роль недержавних учасників міжнародних відносин.

22 Мета й інтереси у міжнародних відносинах. Співвідношення національного й інтернаціонального в інтересах.

23 Особливості сили як засобу міжнародних акторів.

24 Історична необхідність і особливості регулятивної ролі міжнародного права.

25 Основні принципи міжнародного права.

- 26 Проблема взаємодії права і моралі в міжнародних відносинах.
- 27 Проблема пріоритету моралі над правом у міжнародних відносинах.
- 28 Сутність трактувань міжнародної моралі.
- 29 Проблема дієвості моральних норм у міжнародних відносинах.
- 30 Сутність міжнародних процесів і їхня характеристика у сучасному світі.
- 31 Міжнародні конфлікти і їхні сучасні особливості.
- 32 Охарактеризуйте найбільш ефективні шляхи розв'язання конфліктів.
- 33 Міжнародне співробітництво і процеси інтеграції.
- 34 Поняття міжнародного порядку.
- 35 Історичні типи міжнародного порядку.
- 36 Післявоєнний міжнародний порядок.
- 37 Особливості сучасного етапу міжнародного порядку.
- 38 Перспективи розвитку міжнародних відносин у сучасному світі.
- 39 Охарактеризуйте вираз “виклик незнанню”.
- 40 Проблеми майбутнього міжнародного порядку.
- 41 Порівняльний аналіз змін, що відбуваються в системі міжнародних відносин.

Список літератури

1 Про зовнішньоекономічну діяльність [Текст]: [закон України: офіц. текст: за станом на 16 квітня 1991 року] // Вісник Верховної ради України. – 1991. – №29.

2 Про митну справу [Текст]:закон України: офіц.текст: за станом на 26.06.91 № 1262 – XII //Українська митниця. – К.: Лібра, 1991.

3 Про єдиний митний тариф [Текст]: закон України: офіц. текст на 6.02.96 // Галицькі контракти. – 1996. - №10.

4 Авдокушин, Е.Ф. Международные экономические отношения [Текст]: учебник / Е.Ф. Авдокушин. – М.: Юрист, 2001.

5 Боринець, С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини [Текст]: підручник./ С.Я. Боринець. – 2-ге вид., перероб і доп. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999.

6 Антюхина-Московченко, В.И. Основы теории международных отношений [Текст] / В.И. Антюхина-Московченко, А.А. Злобин, М.А. Хрусталеv. — М., 1988.

7 Доронина, Н.И. Международный конфликт [Текст] / Н.И. Доронина. — М., 1981.

8 Журкин, В.В. Международные конфликты [Текст] / под ред. В.В. Журкина и Е.М. Примакова. — М., 1972.

9 Гантман, В.И. Международные конфликты современности [Текст] / под ред. В.И. Гантман. – М., 1983.

10 Мурадян, А.А. Самая благородная наука. Об основных понятиях международно-политической теории [Текст] / А.А.Мурадян. – М., 1990.

11 Новиков, Г.Н. Теория международных отношений [Текст] / Г.Н. Новиков. – Иркутск, 1996.

12 Хрусталеv, М.А. Системное моделирование международных отношений [Текст] / М.А. Хрусталеv. – М., 1987.

13 Цыганков, П.А. Международные отношения: учеб. пособие [Текст] / П.А. Цыганков. – М.: Новая школа, 1996.

14 Цыганков, П.А. Международные отношения: Социологические подходы [Текст] / П.А. Цыганков. – М., 1998.

15 Цыганков, П.А. Политическая социология международных отношений [Текст] / П.А. Цыганков. – М., 1994.